

คำถามชวนคิด

นักเรียนรู้จักวงดนตรีไทยหรือไม่ ?

วงดนตรีไทยมีกี่ประเภท ?

วงดนตรีไทย

ประเภทและรูปแบบของวงดนตรีไทย

วงดนตรีไทยมีอยู่ด้วยกัน 3 ประเภท

- ★ วงปี่พาทย์
- ★ วงเครื่องสาย
- ★ วงมโหรี

วงปี่พาทย์เครื่องห้า

- วงปี่พาทย์เครื่องห้า เป็นวงปี่พาทย์ที่เป็นวงหลัก มีจำนวนเครื่องดนตรีน้อยชิ้นที่สุด ดังนี้
ปี่ใน 1 เล้า ระนาดเอก 1 ราง พ้องวงใหญ่ 1 วง กลองทัด 2 ลูก ตะโพน 1 ลูก ฉิ่ง 1 คู่ (ในบางกรณีอาจใช้
ฉาบ กรับ โหม่งด้วย)

วงปี่พาทย์เครื่องคู่

- **วงปี่พาทย์เครื่องคู่** เป็นวงปี่พาทย์ที่ประกอบด้วยเครื่องทำทำนองเป็นคู่หนึ่งด้วยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีผู้คิดเครื่องดนตรีเพิ่มขึ้นอีก 2 อย่าง คือ ระนาดทุ้มกับฆ้องวงเล็ก และนำเอาปี่นอกซึ่งใช้ในการบรรเลงปี่พาทย์สำหรับการแสดงหน้าใหญ่สมัยโบราณมารวมเข้ากับวงปี่พาทย์เครื่องห้าที่มีอยู่เดิมวงปี่พาทย์เครื่องคู่มีเครื่องดนตรีดังนี้ ปี่ 1 คู่ คือ ปี่ในและปี่นอก ระนาด 1 คู่ คือ ระนาดเอกและระนาดทุ้ม ฆ้องวง 1 คู่ คือ ฆ้องวงใหญ่และฆ้องวงเล็ก กลองทัด 1 คู่ ตะโพน 1 ลูก ฉิ่ง 1 คู่ ฉาบเล็ก 1 คู่ ฉาบใหญ่ 1 คู่ โหม่ง 1 ใบ กลองสองหน้า 1 ลูก (บางที่ใช้กลองแขก 1 คู่ แทน) และในบางกรณีอาจใช้กรับด้วย

วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่

- **วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่** เป็นวงปี่พาทย์เครื่องคู่ที่เพิ่มระนาดเอกเหล็กกับระนาดทุ้มเหล็ก บางวงก็เพิ่มกลองที่ตรววมเป็น 3 ใบบ้าง 4 ใบบ้าง ส่วนฉาบใหญ่นำมาใช้ในวงปี่พาทย์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วงปี่พาทย์ทั้งเครื่องห้า เครื่องคู่ และเครื่องใหญ่ ถ้ามีการบรรเลงเพลงภาษาจะใช้เครื่องดนตรีกำกับจังหวะของภาษานั้นๆ ด้วย เช่น ภาษาเขมร ใช้ โทน ภาษาจีน ใช้ กลองจีน กลองต๋อกแต้ว ภาษาฝรั่ง ใช้ กลองมริกัน (อเมริกัน) หรือกลองแตร็ก ภาษาพม่าใช้ กลองยาว ภาษามอญ ใช้ ตะโพน เปิงมาง

วงปี่พาทย์นางหงส์

- **วงปี่พาทย์นางหงส์** เป็นวงปี่พาทย์ธรรมดาซึ่งใช้บรรเลงทั่วไป แต่เมื่อนำมาใช้ระโคมในงานศพ จะนำวงมโหรีซึ่งประกอบด้วยปี่ชวา 1 เลา กลองมลายู 1 คู่ และหม่ง 1 ใบ ที่ใช้ระโคมในงานศพเข้ามาผสม (ดูภาพวงมโหรี ประกอบ) โดยตัดปี่ใน ตะโพน และกลองทัด ออก ใช้ปี่ชวาแทนปี่ใน ใช้กลองมลายูแทนตะโพนและกลองทัด ส่วนหม่งนั้นมิเสียงไม่เหมาะกับวงปี่พาทย์จึงไม่นำมาใช้ ใช้แต่โหม่งซึ่งมีอยู่เดิม เรียกว่า "วงปี่พาทย์นางหงส์" วงปี่พาทย์นางหงส์ใช้บรรเลงเฉพาะในงานศพมาแต่โบราณก่อนวงปี่พาทย์มอญ สาเหตุที่เรียกว่า ปี่พาทย์นางหงส์ ก็เพราะใช้เพลงเรื่องนางหงส์ สองชั้นเป็นหลักสำคัญในการบรรเลง นอกจากนี้ยังมีวิวัฒนาการไปใช้บรรเลงเพลงภาษาต่างๆ เรียกว่า "ออกภาษา" ด้วย

วงปี่พาทย์มอญ

- **วงปี่พาทย์มอญ** ประกอบด้วยเครื่องดนตรีที่ได้อิทธิพลมาจากมอญ เช่น ข้องมอญ ปี่มอญ ตะโพนมอญ และเปิงมางคอก ปัจจุบันวงปี่พาทย์มอญมี 3 ขนาด ได้แก่
 - วงปี่พาทย์มอญเครื่องห้า ประกอบด้วยปี่มอญ ระนาดเอก ข้องมอญ ตะโพนมอญ เปิงมางคอก และเครื่องกำกับจังหวะ ได้แก่ ฉิ่ง ฉาบ โหม่ง
 - วงปี่พาทย์มอญเครื่องคู่ มีลักษณะเดียวกับวงปี่พาทย์มอญเครื่องห้าแต่เพิ่มระนาดทุ้มและข้องมอญวงเล็ก
 - วงปี่พาทย์มอญเครื่องใหญ่ มีลักษณะเดียวกับวงปี่พาทย์มอญเครื่องคู่แต่เพิ่มระนาดเอกเหล็กและระนาดทุ้มเหล็ก

เพลงชุดกระต่ายเต้น

วงปี่พาทย์ชาตรี

- **วงปี่พาทย์ชาตรี** เป็นวงดนตรีเก่าแก่ที่มีมาแต่โบราณ ใช้มโหรีเพลงประกอบการแสดงโนราห์ชาตรีและหนังตะลุงทางภาคใต้ของไทย เรียกว่า “วงปี่พาทย์ชาตรี” และที่เรียกว่า “วงปี่พาทย์เครื่องเบา” เพราะเรียกชื่อให้ตรงกับข้ามกับ “ปี่พาทย์เครื่องหนัก” (ปี่พาทย์ไม้แข็ง) ทั้งนี้เพราะเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์ชาตรีมีน้ำหนักเบากว่าเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์ไม้แข็ง ปี่พาทย์ชาตรีประกอบด้วยเครื่องดนตรีดังนี้ ปี่นอก โทนชาตรี กลองชาตรี(กลองตุ้ม) ฆ้องคู่ ฉิ่ง กรับ

วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์

- **วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์** เป็นวงปี่พาทย์ประสมชนิดหนึ่ง มีต้นเค้าสืบเนื่องมาจากละครดึกดำบรรพ์ ซึ่งเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว.หลาน กุญชร) และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ร่วมกันปรับปรุงขึ้นโดยอาศัยแนวอุปรากร (Opera) ของตะวันตกเข้ามาประกอบละครนี้ ได้ชื่อตามโรงละคร ซึ่งเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ตั้งชื่อว่า “โรงละครดึกดำบรรพ์” ละครก็เรียกว่า “ละครดึกดำบรรพ์” วงปี่พาทย์ที่บรรเลงในการเล่นละครครั้งนี้จึงมีชื่อว่า “ปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์” สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ได้ทรงคัดเลือกเครื่องดนตรีที่มีเสียงทุ้มนุ่มนวล ประสมเข้าด้วยกันให้เหมาะสมกับการแสดงละครดึกดำบรรพ์ คือ ระนาดเอก (ใช้ไม้ نرم) ระนาดทุ้ม ระนาดทุ้มเหล็ก พ้องวงใหญ่ พ้องหุ่ย 7 ใบ มีเสียงเรียงลำดับกัน 7 เสียง ขลุ่ยเพียงออ ตะโพน กลองตะโพน ฉิ่ง ซออู้ (เพิ่มขึ้นภายหลังเมื่อแสดงเรื่องสังข์ศิลป์ชัย ได้ทรงบรรจุเพลงสังขาราชซึ่งต้องใช้ซออู้สืประกอบ) ขลุ่ยอู้ (มีผู้คิดเพิ่มในภายหลัง) วงปี่พาทย์ดึกดำบรรพ์นี้นอกจากจะเปลี่ยนแปลงการประสมเครื่องดนตรีต่างไปจากวงปี่พาทย์เดิมแล้ว ยังได้เปลี่ยนแปลงวิธีการตั้งเครื่องดนตรีอีกด้วยโดยตั้งระนาดเอกไว้กลาง ระนาดทุ้มอยู่ขวา ระนาดทุ้มเหล็กอยู่ซ้าย พ้องวงใหญ่อยู่หลังระนาดเอก ส่วนระเบียบวิธีการบรรเลงนั้นก็มีแบบแผนเฉพาะตัว ไม่เหมือนกับการบรรเลงในการแสดงโขนละครโดยทั่วไป

วงปี่พาทย์เสภา

- วงปี่พาทย์เสภา มีรูปแบบเหมือนวงปี่พาทย์ไม้แข็ง แต่ใช้กลองสองหน้ากำกับจังหวะหน้าทับแทนตะโพนและกลองทัด เริ่มนำมาบรรเลงร่วมกับการเล่นเสภาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

วงเครื่องสาย

- วงดนตรีไทยประเภทหนึ่งซึ่งเครื่องดนตรีส่วนใหญ่ในวงจะประกอบด้วยเครื่องดนตรีที่ใช้สายเป็นต้นกำเนิดของเสียงดนตรี เช่น ซอด้วง ซออู้ จะเข้ แม้ว่าเครื่องดนตรีที่นำมาบรรเลงนั้นจะมีวิธีบรรเลงแตกต่างกัน เช่น สี ดีด หรือตีก็จึงเรียกววงดนตรีประเภทนี้ว่า "วงเครื่องสาย" วงเครื่องสายอาจมีเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า เช่น ขลุ่ย หรือเครื่องกำกับจังหวะ เช่น ฉิ่ง กลองบรรเลงด้วยก็ถือว่าอยู่ในวงเครื่องสายเช่นกันเพราะมีเป็นจำนวนน้อยที่นำเข้ามาบรรเลงด้วยเพื่อช่วยเพิ่มรสในการบรรเลงด้วยเพื่อช่วยเพิ่มรสในการบรรเลงให้น่าฟังมากยิ่งขึ้นวงเครื่องสายเกิดขึ้นในสมัยอยุธยา ซึ่งมีเครื่องสี คือ ซอ เครื่องดีด คือ จะเข้ และกระจับปี่ ผสมในวง ปัจจุบันวงเครื่องสายมีทั้งสิ้น 4 แบบ ได้แก่

- วงเครื่องสายไทยเครื่องเตี้ยว
- วงเครื่องสายไทยเครื่องคู่
- วงเครื่องสายผสม
- วงเครื่องสายปี่ชวา

วงเครื่องสายไทยเครื่องเตี๊ยม

- **วงเครื่องสายไทยเครื่องเตี๊ยม** เป็นวงเครื่องสายที่มีเครื่องดนตรีผสมเพียงอย่างละ 1 ชิ้น เรียกอีกอย่างว่า วงเครื่องสายไทยวงเล็ก เครื่องดนตรีที่ผสมอยู่ในวงเครื่องสายไทยเครื่องเตี๊ยมนี้ นับว่าเป็นสิ่งสำคัญและถือเป็นหลัก ของ วงเครื่องสายไทยที่จะขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใดเสียมิได้ เพราะแต่ละสิ่งล้วนดำเนินทำนองและมีหน้าที่ต่างกัน เมื่อผสมเป็นวง ขึ้น แล้วเสียงและหน้าที่ของเครื่องดนตรีแต่ละอย่างก็จะประสมประสานกันเป็นอันดี เครื่องดนตรีที่ผสมอยู่ในวงเครื่องสายไทย เครื่องเตี๊ยมซึ่งถือเป็นหลักคือ ซอด้วง ซออู้ จะเข้ ขลุ่ยเพียงออ โทนและรำมะนา ฉิ่ง

วงเครื่องสายไทยเครื่องคู่

- วงเครื่องสายไทยเครื่องคู่ คำว่า เครื่องคู่ ย่อมมีความหมายชัดเจนแล้วว่าเป็นอย่างละ 2 ชิ้น แต่สำหรับการผสมวงดนตรีจะต้องพิจารณาโครงสร้างถึงเสียงของเครื่องดนตรีที่จะผสมกันนั้นว่าจะบังเกิดความไพเราะ หรือไม่อีกด้วย เพราะฉะนั้นวงเครื่องสายไทยเครื่องคู่จึงเพิ่มเครื่องดนตรีในวงเครื่องสายไทยเครื่องเดี่ยวขึ้นเป็น 2 ชิ้น แต่เพียงบางชนิด คือ ซออู้ 2 คัน ซออู้ 2 คัน จะเข้ 2 ตัว ขลุ่ยเพียงออ ขลุ่ยหลีบ โทน รำมะนา ฉิ่งและเครื่องประกอบจังหวะ

วงเครื่องสายผสม

- **วงเครื่องสายผสม** เป็นวงเครื่องสายที่นำเอาเครื่องดนตรีต่างชาติเข้ามาบรรเลงกับเครื่องสายไทย การเรียกชื่อวงเครื่องสายผสมนั้นนิยมเรียกตามชื่อของเครื่องดนตรีต่างชาติที่นำเข้ามาบรรเลงในวง เช่น นำเอาขิมมาบรรเลงกับซอด้วง ซออู้ ขลุ่ยและเครื่องกำกับจังหวะต่างๆ แทนจะเข้ ก็เรียกว่า “วงเครื่องสายผสมขิม” หรือนำเอาออร์แกนหรือไวโอลินมาบรรเลงด้วยก็เรียกว่า “วงเครื่องสายผสมออร์แกน” หรือ “วงเครื่องสายผสมไวโอลิน” เครื่องดนตรีต่างชาติที่นิยมนำมาบรรเลงเป็นวงเครื่องสายผสมนั้นมีมากมายหลายชนิด เช่น ขิม ไวโอลินออร์แกน เปียโน แอ็กคอร์ดเตียน กู้เจิ้ง เป็นต้น

วงเครื่องสายปี่ชวา

- วงเครื่องสายปี่ชวา เป็นวงเครื่องสายไทยทั้งวงบรรเลงประสมกับวงกลองแขก โดยไม่ใช้โทนและรำมะนา และใช้ขลุ่ยหลิบแทนขลุ่ยเพียงออกเพื่อให้เสียงเข้ากับปี่ชวาได้ดี เดิมเรียกว่า วงกลองแขกเครื่องใหญ่ วงเครื่องสายปี่ชวาเกิดขึ้นในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวการบรรเลงเครื่องสายปี่ชวานั้น นักดนตรีจะต้องมีไหวพริบและความเชี่ยวชาญในการบรรเลงเป็นพิเศษ โดยเฉพาะฉิ่งกำกับจังหวะจะต้องเป็นคนที่มีความสามารถที่สุดจึงจะบรรเลงได้อย่างไพเราะ เพลงที่วงเครื่องสายปี่ชวานิยมใช้บรรเลงเป็นเพลงไหมโรง ได้แก่ เพลงเรื่องชมสมุทร เพลงไฉลก เพลงเกาะ เพลงระกำ เพลงสระหม่า แล้วออกเพลงแปด เพลงออกภาษา แล้วกลับมาออกเพลงแปดอีกครั้งหนึ่ง

วงมโหรี

- วงมโหรี เป็นวงดนตรีที่ใช้สำหรับขับกล่อมนิยมนำใช้บรรเลงในงานมงคล โดยเฉพาะงานมงคลสมรสแต่โบราณใช้บรรเลงกล่อมพระบรรทมสำหรับพระมหากษัตริย์ เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในวงนี้ประกอบด้วยเครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์และวงเครื่องสาย หากแต่เครื่องดนตรีในวงปี่พาทย์ที่นำเข้ามาผสมในมโหรีนี้ได้ ลดขนาดให้เล็กลง เพื่อให้มีเสียงพอดีกับเครื่องดนตรีในวงเครื่องสาย และใช้ซออสามสายเข้ามารวมบรรเลง วงมโหรีนี้มีมาแต่โบราณและได้มีการพัฒนาในเรื่องการผสมวง แต่เดิมมีวงมโหรีเครื่องสี่ วงมโหรีเครื่องหก ปัจจุบันวงมโหรีได้มีพัฒนาและเพิ่มเครื่องดนตรีเป็นวงมาตรฐานแบ่งได้ 3 ขนาดได้แก่

- วงมโหรีเครื่องเตี้ย
- วงมโหรีเครื่องคู่
- วงมโหรีเครื่องใหญ่

Saisaw

วงมโหรีเครื่องเดี่ยว

- **วงมโหรีเครื่องเดี่ยว** หรือ มโหรีเครื่องเล็ก คือ วงมโหรีที่ได้เพิ่มเครื่องดนตรีและเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ครั้งแรกเพิ่มระนาดเอกและฆ้องวง ต่อมาจึงได้เพิ่มซออด้วงและซออู้ ส่วนกระจับปี่นั้นเปลี่ยนเป็นไอ้จะเข้แทน เนื่องจากเวลาบรรเลงจะเข้วางราบไปกับพื้น ซึ่งต่างกับกระจับปี่ที่ต้องตั้งดีด ทั้งนี้ไอ้จะเข้รองรับสายและบังคับเสียงก็เรียงลำดับมีระยะเหมาะสมกว่ากระจับปี่ เวลาบรรเลงจึงทำให้ใช้นิ้วดีดได้สะดวกและแคล่วคล่องกว่า นอกจากนี้จะเข้ยังสามารถทำเสียงได้ดังและทำเสียงได้มากกว่ากระจับปี่ ปัจจุบันเครื่องดนตรีในวงบรรเลงประกอบด้วย ซอสามสาย ซออด้วง ซออู้ จะเข้ ขลุ่ยเพียงออ ระนาดเอกมโหรี ฆ้องกลาง โทน-รำมะนา 9 ชิ้น

วงมโหรีเครื่องเดี่ยว
เพลง แยกค้อยหม้อ ๒ ชั้น

วงมโหรีเครื่องคู่

- **วงมโหรีเครื่องคู่** คือ วงมโหรีเครื่องเดี่ยวที่ได้เพิ่มระนาดทุ้มและฆ้องวงเล็กเข้าในวง ทั้งนี้เนื่องด้วยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว วงปี่พาทย์ได้เพิ่มระนาดทุ้มและฆ้องวงเล็กรวมเรียกว่า วงปี่พาทย์เครื่องคู่ วงมโหรีจึงเพิ่มเครื่องดนตรีดังกล่าวบ้าง นอกจากนั้นยังเพิ่มซอ ตั่วงและซออู้ขึ้นเป็นอย่างละ 2 คัน เพิ่มจะเข้เป็น 2 ตัว ขลุ่ยนั้นเดิมมีแต่ขลุ่ยเพียงออ จึงเพิ่มขลุ่ยหลีบอีก 1 เล้า ส่วนซอสามสายก็เพิ่มซอสามสายหลีบอีก 1 คัน และเพิ่มฉาบเล็กอีก 1 คู่ด้วย ปัจจุบันเครื่องดนตรีในวงบรรเลงประกอบด้วย ซอสามสาย ซอสามสายหลีบ ซอตั่วง 2 คัน ซออู้ 2 คัน จะเข้ 2 ตัว ขลุ่ยเพียงออ ขลุ่ยหลีบ ระนาดเอกมโหรี ระนาดทุ้มมโหรี ฆ้องกลาง ฆ้องวงเล็กมโหรี โทน-รำมะนา ฉิ่ง ฉาบเล็ก

วงมโหรีเครื่องใหญ่

- **วงมโหรีเครื่องใหญ่** คือ วงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ผสมกับวงมโหรีเครื่องคู่ นิยมบรรเลงเป็นวงมหาตฤิยางค์ ซึ่งมีจำนวนคนและเครื่องดนตรีเยอะ มีเครื่องดนตรีในวงบรรเลง ประกอบด้วย ซออสามสาย ซออสามสายหลิม ซอด้วง 2 คั่น ซออู้ 2 คั่น จะเข้ 2 ตัว ขลุ่ยเพียงออ ขลุ่ยหลิม ระนาดเอกมโหรี ระนาดทุ้มไม้มโหรี ระนาดเอกเหล็กมโหรี ระนาดทุ้มเหล็กมโหรี ซ้องกลาง ซ้องวงเล็กมโหรี โทน- รำมะนา ฉิ่ง ฉาบเล็ก โหม่ง

คำถามทบทวนความรู้

วงดนตรีไทยมีกี่ประเภท อะไรบ้าง ?